
Aleksandra MAHIĆ SINOVIĆ

**PODNOŽJE NEPOZNATOG
LITURGIJSKOG PREDMETA IZ
CRKVE SV. PETRA KOD VODNJANA**
**THE BASE OF AN UNIDENTIFIED
LITURGICAL OBJECT FROM THE
ST PETER CHURCH NEAR VODNJAN**

Aleksandra Mahić Sinovčić
Arheološki muzej Istre, Pula, Hrvatska
aleksandra.mahic@gmail.com

Aleksandra Mahić Sinovčić
Archaeological Museum of Istria, Pula, Croatia
aleksandra.mahic@gmail.com

UDK 739.1(497.571Vodnjan)“15/16“
UDK 255(497.571Vodnjan)“15/16“
Prethodno priopćenje - novitates
Primljeno: 9. 5. 2023.
Odobreno: 14. 7. 2023.

UDC 739.1(497.571Vodnjan)“15/16“
UDC 255(497.571Vodnjan)“15/16“
Preliminary report - Novitates
Received: May 9, 2023
Approved: July 14, 2023

Arheološkim istraživanjima crkve sv. Petra nedaleko od Vodnjana, provedenim tijekom 2009. i 2010. godine, pronađeno je podnožje liturgijskog predmeta. Budući da gornji dio predmeta nedostaje, komparativnim analizama moguće je pretpostaviti da je podnožje najvjerojatnije pripadalo kaležu ili ciboriju. Natpis s donje strane podnožja upućuje na činjenicu da je nabavu predmeta inicirala bratovština sv. Kvirina, koja je djelovala na Vodnjanštini. Predmet je izrađen u nepoznatoj venecijanskoj radionici između kraja 16. i prve polovice 17. stoljeća.

The base of a liturgical object was recovered in the course of archaeological investigation of the St Peter church site near Vodnjan in 2009 and 2010. The top part of the object is missing; based on comparative analysis, however, we are able to posit that the base is most likely from a chalice or a ciborium. The inscription at the underside of the base indicates that procurement of the object was initiated by the St Quirinus fraternity, which was active in the Vodnjan area. The object was fabricated at an unknown Venetian workshop between the late 16th and first half of the 17th c.

KLJUČNE RIJEČI: liturgijski predmet; crkva sv. Petra kod Vodnjana; bratovština sv. Kvirina; novi vijek; Arheološki muzej Istre

KEY WORDS: liturgical object; St Peter church near Vodnjan; St Quirinus fraternity; modern era; Archaeological Museum of Istria

U fundusu Novovjekovne zbirke Arheološkog muzeja Istre čuva se metalno podnožje djelomično sačuvanog predmeta koji je ranije pripadao crkvenom inventaru. Pronađen je 2009. godine tijekom arheološkog istraživanja u sklopu nekadašnjeg sakralnog objekta posvećenog sv. Petru, u blizini Vodnjana.

Predmeti korišteni u liturgiji, ali i u opremi crkve vrlo su često bili izrađivani od metala i dekorirani, a vrsta materijala i izvedeni ukras ovisio je o stilu vremena u kojem su nastali, kao i o bogatstvu naručitelja i crkve kojoj su bili namijenjeni. U prvu skupinu liturgijskih predmeta ubraja se liturgijsko posuđe za slavljenje sakramenta euharistije, relikvijari te predmeti za obavljanje drugih kršćanskih sakramenata i obreda. U liturgijsko posuđe spadaju kalež, plitica, ciborij (piksida), pokaznica (monstranca), ampule za vodu i vino te euharistijska spremnica. Liturgijskim predmetima namijenjenim obavljanju raznih crkvenih obreda pripadaju škropionica sa škropilom, ampule za sveta ulja, kadionica, lađica (navikula), zvonca, školjke za krštenja, predočnica (pax pločica), procesijski križevi te pladnjevi za milodare. Među liturgijske predmete koji su sastavni dio opreme oltara i crkve ubrajaju se oltarni i viseći svijećnjaci (kandila), oltarni križ, kanonske tablice, vratnice svetohraništa (tabernakula), ekspozicijski tronovi te vaze. U zasebnu skupinu liturgijskih predmeta spadaju crkvene insignije, skulpture svetaca koje se nose u procesijama te raznoliki predmeti poput zavjetnih darova i ukrasa (Horvat, Matejčić, Prijatelj 1982, 269-288, 617-621, 787-792; Berger 1993, 124; Jerman 2020, 131-167).

Naručitelji liturgijskih predmeta mogli su biti pripadnici svećenstva, vjerske zajednice, pojedinci ili bratovštine. Ti su predmeti vrlo često bili skupocjeni, što je ovisilo o materijalu, ali i o primijenjenim tehnikama izrade te složenosti dekorativnih kompozicija. Oni jednostavniji primjerci bili su dakako cjenovno pristupačniji od npr. onih s bogatijim i razrađenijim ukrasom. Na njima su vrlo često bili urezivani i natpisi o donaciji, grbovi naručitelja ili simboli bratovština, koji su se nalazili na posebno predviđenim mjestima, ovisno o vrsti predmeta. Liturgijski su se predmeti naručivali zbog brojnih razloga, kao npr. dotrajalosti starijih predmeta, u zavjet određenom svecu, prilikom obnove crkve i drugih prigoda. Velik je broj novog liturgijskog posuđa naručivan i nakon Tridentskog koncila (1545. - 1565.) (Jerman 2020, 65-66).

Naime, odredbe koncila i priručnik milanskoga nadbiskupa, svetog Karla Boromejskog iz 1577. godine¹,

¹ „Instructiones fabricae et supellectilis ecclesiasticae“ (Upute za crkvenu gradnju i namještaj).

The holdings of the Archaeological Museum of Istria's Modern Age Collection include the surviving metal base of an object formerly part of a church's inventory. It was found in 2009 during archaeological investigation of a former sacral building near Vodnjan dedicated to St Peter.

Objects used in the liturgy, and in furnishing churches, were very often made of metals and decorated, with the type of material used and the decorations applied contingent on the prevailing style of their time, on the financial resources available to the parties commissioning the object, and on the church for which they were intended. The first group of liturgical objects includes liturgical vessels used in the celebration of the sacrament of the Eucharist, reliquaries, and objects used in the performance of other Christian sacraments and rituals. Numbered among the liturgical vessels are chalices, patens, ciboria, the ostensorium (monstrance), cruets for water and wine, and custodia. Liturgical objects used in the performance of various church rituals include the aspersorium and the aspergillum, ampullae for the holy oils, the censer (thurible), the incense boat (*navicula*), the altar bell, baptismal shells, the pax (*osculatorium*), processional crosses, and collection plates. Among the liturgical objects that comprise the altar and church inventory are the altar, suspended lamps, the altar cross, altar cards, the tabernacle door, exposition thrones, and vases. A separate group of liturgical objects includes church insignia, sculptures of saints that are borne in processions, and various items such as votive offerings, and decorations (Horvat, Matejčić, Prijatelj 1982, 269-288, 617-621, 787-792; Berger 1993, 124; Jerman 2020, 131-167).

Liturgical objects were commissioned by clerics, members of the religious community, individuals, or fraternities. These objects were often costly, a factor contingent upon the material used, the fabrication techniques applied, and the complexity of the decorative compositions. The simpler items were, of course, less expensive than those, for example, with lavish and elaborate decoration. On these items we often see incised donative inscriptions, the coats of arms of the party that commissioned the work, or the symbols of a fraternity, placed in particular typical spots depending on the nature of the object. Liturgical objects were commissioned for a range of reasons, including the wear and tear of old items, as a votive item dedicated to a particular saint, for the renovation of a church, or for some other occasion. A great number of new liturgical vessels were commissioned following the Council of Trent (1545-1565) (Jerman 2020, 65-66).

The provisions that emerged from that ecumenical council and the manual produced in 1577 under the

koji je odluke koncila i novih propisa sažeo u formu praktičnih savjeta koji su od tada postali obavezni, imali su važnu ulogu u oblikovanju liturgijskih predmeta. Njima je definiran izgled predmeta tj. njihova tipologija, repertoar ukrasnih motiva te vrsta materijala za njihovu izradu. Dijelovi posuda koji su bili u doticaju s posvećenom hostijom i vinom morali su biti od zlata ili pozlačeni. Također, propisana je i nabava posuda po hijerarhijskoj važnosti crkve te su tako one manje, za razliku od npr. katedrala, mogle nabavljati tek pozlačeno ili posrebrano bakreno ili mjedeno posude (Jerman 2020, 121-122, 328).

Predmeti od metala namijenjeni liturgiji i opremi crkve zabilježeni su i u apostolskim i kanonskim vizitacijama (Joksimović 2023; Kudiš Burić, Labus 2003), no, u izvještajima se donose samo popisi tih predmeta te prema njima nije moguće prepoznati pojedina djela.

Podnožje nepoznatog liturgijskog predmeta o kojem je riječ u ovom radu, kako je već spomenuto, pronađeno je arheološkim istraživanjem na položaju crkve sv. Petra od sedam vrata (*San Pietro delle Sette Porte*) u blizini Vodnjana, provedenim tijekom 2009. i 2010. godine² (sl. 1). Istražen je sakralni objekt s tri građevinske faze, podignut na položaju ranijeg antičkog žarnog groblja. Crkva je djelomično sagrađena i na suhozidnim pravcima rimske centurijacije. U prvoj fazi podignuta je trobrodna crkva s polukružnom apsidom na istoku, s leznama s vanjske strane. Drugu fazu, koja se očituje u kvalitetnijem načinu zidanja, činio je objekt istih dimenzija. U posljednjoj, najmlađoj fazi građevina je reducirana na prostor središnjeg broda. Na zapadnoj strani gradi se potpuno novi zid začelja najmlađe crkve, koji se nalazio ispred apside ranijih objekata. Po voditelju istraživanja, prva je crkva nastala kao slijed kasnoantičke tradicije, a jedna od faza gradnje zasigurno je bila ranosrednjovjekovna na što upućuje nalaz predromaničkog kapitela (Ujčić 2010; Ujčić 2011a; Ujčić 2011b, 446-448). Ulomak liturgijskog predmeta pronađen je u blizini jugozapadnog kuta objekta, na visini popločenja posljednje faze gradnje (Ujčić 2010; Ujčić 2011a; Ujčić 2011b, 448) (sl. 2). Hagiotoponim „Sv. Petar od sedam vrata“ vjerojatno se oslanja na činjenicu da je crkva imala lezene na bočnim zidovima i na apsidi (Ghiraldo 2004, 645). Crkva je ucrtana i u katastru Franje I., gdje se u pratećem dokumentu za katastarsku česticu na kojoj je zabilježena sakralna građevina navodi da je riječ o državnom posjedu i da se na njemu nalazi kapela sv. Petra (Archivio di Stato di Trieste, Catasto franceschino).

archbishop in Milan, the later canonised Charles (Carlo) Borromeo,¹ which condensed the decisions of the council and the new regulations in the form of practical guidelines that were made mandatory from that time onward, played a major role in dictating the forms of liturgical objects. The guidelines defined the appearance of these objects (i.e., their typology), the repertoire of decorative motifs, and the types of materials to be used in their fabrication. The parts of vessels that were in contact with the consecrated host and wine were required to be of gold or gilded. Also prescribed was the procurement of vessels based on the hierarchical importance of a church, such that the smaller churches—in contrast, for example, to cathedrals—could procure vessels of copper or brass that were simply gilded or silvered (Jerman 2020, 121-122, 328).

Objects made of metal and intended for the liturgy and furnishing of churches have been recorded during apostolic and canonical visitations (Joksimović 2023; Kudiš Burić, Labus 2003), however these reports only provide a list of these objects and are not helpful in identifying individual items.

The base of the unidentified liturgical object discussed here, as has been noted, was recovered in the course of archaeological investigative work performed in 2009 and 2010 at the site of the St Peter of the Seven Doors (Italian: *San Pietro delle Sette Porte*) church near Vodnjan² (Fig. 1). A sacral building with three construction phases was investigated, which had been raised atop an earlier antique period urn cemetery. The church was also raised atop the lines of the drystone walls of the Roman centuriation. The first phase saw the erection of a church with a nave having an aisle to each side, a semi-circular apse to the east, and pilaster strips on the outer faces. The second phase, characterised by masonry work of higher quality, formed a building with the same dimensions. In the final, i.e., most recent phase, the building was reduced to the footprint of the nave. An entirely new rear wall of the most recent church was raised to the west side, situated in front of the apse of the earlier buildings. The principal investigator has proposed that the first church grew out of the late antique period tradition, with one of the construction phases having certainly occurred in the early medieval period, as indicated by the find of a pre-Romanesque capital (Ujčić 2010; Ujčić 2011a; Ujčić 2011b, 446-448). The fragment of a liturgical

¹ *Instructiones fabricae et suppellectilis ecclesiasticae* (“Instruction for Ecclesiastical Buildings and Furnishings”).

² Željko Ujčić, a senior curator with the Archaeological Museum of Istria, served as principal investigator leading the rescue archaeological work.

² Voditelj zaštitnog arheološkog istraživanja bio je Željko Ujčić, viši kustos Arheološkog muzeja Istre.

Sl. 1 Istražena crkva sv. Petra od sedam vrata kod Vodnjana (fotografija: I. Zirojević).

Fig. 1 The investigated St Peter of the Seven Doors church building near Vodnjan (photo: I. Zirojević).

Sličnu situaciju prenamjene trobrodne građevine u jednobrodnu pronalazimo i u obližnjoj crkvi sv. Kvirina iz 16. stoljeća, izgrađenoj na temeljima ranije s prijelaza iz 8. u 9. stoljeće³, a smještenoj uz cestu koja iz Vodnjana vodi prema Juršićima (sl. 9). Obje su crkve na začelju imale apsidu s lezenama te su u najmlađoj fazi reducirane na središnji brod. Crkva sv. Kvirina u posljednjoj je obnovi prenamijenjena u jednobrodnu baroknu kapelu sa sakristijom u istočnom dijelu nekadašnjeg sjevernog bočnog broda. Na sjevernom i južnom perimetralnom zidu jasno se ocrta naknadno zazidavanje arkada srednjeg broda te na ravnom začelju trijumfalnog luka koji je odvajao prezbiterij od glavnog broda (Gnirs 1914, 55-57; Rismondo 1937, 192-195; Marušić 1987, 39-52; Jurković 2000, 75-76). Crkva ispred zapadnog pročelja 1629. godine dobiva trijem, o čemu svjedoči natpis: *ADI 20 OTOBRE 1629 SOTO LA MINITRAO DOMENEGO CERLON* (Ghiraldo 2004, 646). Bila je središte vjerskog života za čitavo područje Juršića sve do izgradnje crkve sv. Franje Asiškoga 1874. godine (Matijašić 2005, 361). Ta se kapelanija u sastavu vodnjanske župe u 17. stoljeću, za vrijeme biskupa Cornianija, zbog nebrige kanonika gotovo osamostalila te nije priznavala zbornu crkvu u Vodnjanu kao matičnu crkvu (Grah 1987, 51). Zaštitnik kapelanije je sve do 1879. godine bio sv. Kvirin.

³ Pojedini autori prvu fazu crkve smještaju u drugu polovicu 6. stoljeća. Više u: Gnirs 1914, 55-57; Marušić 1987, 79.

object discussed here was found near the southwest corner of the building at the level of the paving of the final construction phase (Ujčić 2010; Ujčić 2011a; Ujčić 2011b, 448) (Fig. 2). The “St Peter of the Seven Doors” (Croatian: Sveti Petar od sedam vrata) hagiotopeponym likely draws on the fact that the church had pilaster strips on the lateral walls and the apse (Ghiraldo 2004, 645). The church building is shown on the cadastre surveyed under Francis I where, in attendant documents, it is noted of the cadastral parcel on which a sacral building is recorded that this was state land and that the building was the St Peter chapel (Archivio di Stato di Trieste, Catasto franceschino [Franciscan Cadastre]).

We see a similar situation in which a building with a nave flanked by aisles was remodelled as an aisleless plan church in the nearby 16th c. St Quirinus church, located just off the road that leads from Vodnjan to Juršići (Fig. 9), which was built atop the foundations of an earlier church erected at the transition from the 8th to the 9th c.³ Both churches had an apse with pilaster strips at the rear and were reduced in their most recent phases to the footprint of the nave. In its last renovation the St Quirinus church was remodelled as an aisleless baroque chapel with a sacristy in the east end of what was previously

³ Some authors put the first phase of this church in the second half of the 6th c. More in: Gnirs 1914, 55-57; Marušić 1987, 79.

Sl. 2 Podnožje prilikom pronalaska (fotografija: Ž. Ujčić).
Fig. 2 The base at the time of its discovery (photo: Ž. Ujčić).

Sl. 3 Podnožje liturgijskog predmeta (fotografija: T. Draškić Savić).
Fig. 3 The base of the liturgical object (photo: T. Draškić Savić).

Podnožje iz crkve sv. Petra (inv. broj AMI-NV-1278)⁴ pripadalo je liturgijskom predmetu nepoznate namjene (sl. 3). Promjera je 10,5 cm, visine 7,1 cm i težine 177,94 g. Izrađeno je tehnikom lijevanja od bakrene slitine i pozlaćeno s vanjske strane. Dekoracija na njemu izvedena je iskucavanjem i graviranjem. Kružno podnožje oštećenjem je deformirano. Površina s vanjske strane ukrašena je bogatom dekorativnom kompozicijom, a obod je naglašen nizanjem horizontalnih profilacija (sl. 4). Vanjski rubovi profilacije su glatki i bez ukrasnih elemenata. Iznad njih traka je s nanizanim graviranim stiliziranim listićima akantusa, između kojih teče niz sitnih kružnih utora. Ona okružuje središnje dekorativno polje sa simetričnom kompozicijom koju tvore gusti prepleti širih traka. Trake se međusobno križaju i prolaze jedna ispod druge te završavaju volutama. U poljima između traka izvedeni su stilizirani vegetabilni motivi – vitice s listićima i florealnim motivima, među kojima se razaznaju cvjetovi ljiljana. Prostor oko biljnih vitica u potpunosti je ispunjen gusto iskucanim sitnim zarezima. Takva se dekorativna kompozicija naziva *alla moresca* i učestalo se javlja na venecijanskim radovima na prijelazu iz 16. u 17. stoljeće. Vrlo je često središnji dio podnožja s ovim tipom dekoracije uokviren nizovima motiva *all'antica* poput kanelira, ovula, kružnih meandara i stiliziranih akantovih listića (German 2020, 330–331), kao što je slučaj i kod našeg primjera. Poviše dekoriranog središnjeg polja podnožja sačuvan je dio drške s nekoliko

the northern side aisle. At the north and south perimetral wall we can clearly see the outline of the later walling up of the arcade of the nave and, at the straight rear, the chancel arch that separated the presbytery from the nave (Gnirs 1914, 55–57; Rismondo 1937, 192–195; Marušić 1987, 39–52; Jurković 2000, 75–76). In 1629 the church gained a porch at the west face, as is testified by an inscription reading: *ADI 20 OTOBRE 1629 SOTO LA MINITRAO DOMENEGO CERLON* (Ghiraldo 2004, 646). It served as the hub of the religious life of the entire Juršići area through to the erection of the St Francis of Assisi church in 1874 (Matijašić 2005, 361). During the tenure of the bishop Corniani in the 17th c. the neglect of the canon saw this chaplaincy within the Vodnjan parish come just shy of independence, not recognising the collegiate church in Vodnjan as its parent church (Grah 1987, 51). The chaplaincy's patron through to 1879 was St Quirinus.

The base from the St Peter church site (inv. no. AMI-NV-1278)⁴ is from a liturgical object of unknown purpose (Fig. 3). It has a diameter of 10.5 cm, a height of 7.1 cm, and weighs 177.94 g. The piece was cast of copper alloy and gilded on its outer faces. The decoration was done by hammering and engraving. The round base is damaged and deformed. The outside surface is ornamented with a rich decorative composition, while the rim of the foot is accented with a series of horizontal mouldings (Fig. 4). The outer

⁴ Konzervatorsko–restauratorske radove na predmetu obavila je Đeni Gobić-Bravar, viša konzervatorica–restauratorica Arheološkog muzeja Istre. Predmet je mjestimice bio prekriven tankim slojevima inkrustacije te korozije. Nakon čišćenja predmet je poliran restauratorskim voskom u cilju vraćanja sjaja i površinske zaštite.

⁴ Conservation and restoration work on the object was performed by Đeni Gobić-Bravar, a senior conservator–restorer with the Archaeological Museum of Istria. The object exhibited thin localised layers of incrustation and corrosion. Following cleaning the object was polished with restoration grade wax with the purpose of restoring its shine and providing surface protection.

Sl. 4 Dekorativna kompozicija podnožja (fotografija: R. Tomičić).
Fig. 4 The decorative composition of the base (photo: R. Tomičić).

Sl. 5 Detalji urezane dekoracije (fotografija: T. Draškić Savić).
Fig. 5 A detail of the incised decoration (photo: T. Draškić Savić).

međuprstenova glatke površine, dok nodus, kao i gornji dio i drške i samog predmeta, nedostaje.

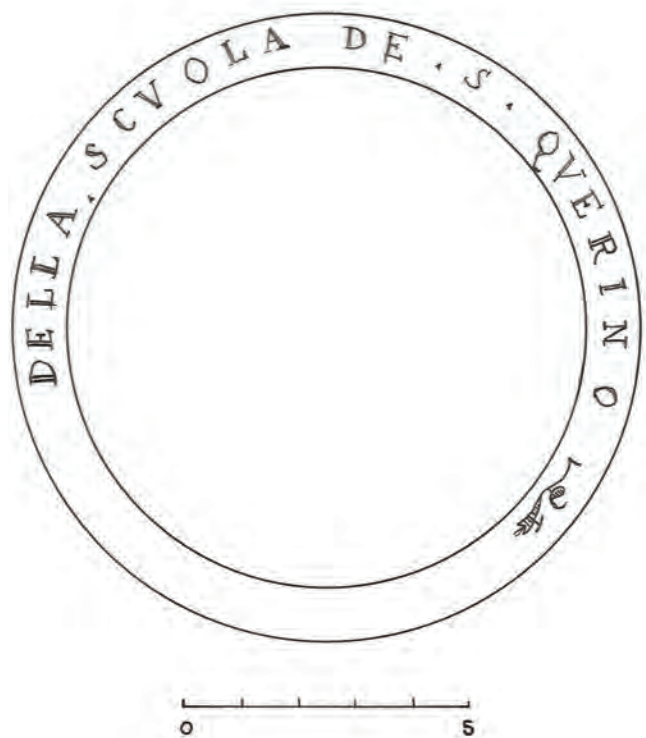
Kompozicija s volutama i biljnim viticama, kao i nizanje horizontalnih profilacija s motivom akantovih listića, elementima stila *all'antica*, ukazuju na klasični renesansni repertoar dekoracija (sl. 5). Takav renesansni koncept nalazimo kod velikog broja sačuvanih liturgijskih

edges of the moulding are smooth and undecorated. Above these is a band with a series of engraved stylised acanthus leaves; between these runs a series of small round depressions. This band encircles the central decorative field with a symmetrical composition of a dense weave of broad bands. The bands overlap where they intersect one another and have terminal volutes. The fields formed between the bands are filled out with stylised vegetal patterns: foliate tendrils and floral patterns among which we see lilies. The fields around the vegetal tendrils are entirely filled out with a finely packed hammered punctate surface. This decorative composition is referred to as *alla moresca* and appears frequently on Venetian works at the transition from the 16th to the 17th c. This decorative scheme very often also features a series of *all'antica* patterns framing the central part of the base, including fluting, ovolos, circular meanders, and stylised acanthus leaves (German 2020, 330-331), as is the case with our specimen. Above the decorated central field of the base we see a surviving part of the grip with a number of smooth annular collar mouldings, while the knob, the upper part of the grip, and of the remainder of the object are missing.

Sl. 6 Donja strana podnožja s natpisom i nedefiniranim motivom (fotografija: T. Draškić Savić).

Fig. 6 The underside of the base with an inscription and an unidentified motif (photo: T. Draškić Savić).

Sl. 7 Crtež oboda donje strane podnožja (crtež: V. Sošić Žuža).

Fig. 7 A drawing of the underside of the base rim (drawing: V. Sošić Žuža).

predmeta koji su navedeni kao komparativni primjeri u daljnjem tekstu.

Na obodu s donje strane podnožja nalazi se urezani natpis: *DELLA SCVOLA DE • S • QVERINO*, a koji spominje bratovštinu sv. Kvirina (sl. 6, 7). U nastavku natpisa nalazi se nedefinirani motiv koji moguće ukazuje na znak spomenute bratovštine (sl. 8).

Sl. 8 Detalj s donje strane podnožja, urezani nedefinirani motiv (crtež: V. Sošić Žuža).

Fig. 8 A detail of the underside of the base with an unidentified incised motif (drawing: V. Sošić Žuža).

A composition featuring volutes and vegetal tendrils, and the sequence of horizontal mouldings with the acanthus leaf pattern, elements of the *all'antica* style, point to a classical Renaissance decorative repertoire (Fig. 5). We find this Renaissance scheme among a great number of surviving liturgical objects given below as comparative examples.

To the underside of the base rim there is an incised inscription that mentions the St Quirinus fraternity reading: *DELLA SCVOLA DE • S • QVERINO* (Figs. 6 and 7). The inscription text is followed by an unidentified motif, possibly a symbol associated with the mentioned fraternity (Fig. 8).

Fraternities—lay religious associations whose primary objective was to provide mutual support to its members—were organisations with an important societal function that performed a variety of activities. Although there

Sl. 9 Crkva sv. Kvirina uz cestu Vodnjan - Juršići za koju se veže istoimena bratovština (fotografija: A. Mahić Sinovčić).

Fig. 9 The St Quirinus church just off the Vodnjan to Juršići road with which the Quirinus fraternity is associated (photo: A. Mahić Sinovčić).

Bratovštine su bile laička vjerska udruženja čiji je primarni cilj djelovanja bilo međusobno pomaganje članova. One su bile i organizacije koje su imale važnu društvenu funkciju i koje su obavljale različite djelatnosti. Iako su postojale vjerske i strukovne bratovštine, većina ih je ipak bila religioznog karaktera. One su redovito uzdržavale i održavale svoje župne crkve, ali i ostale sakralne objekte na području na kojem su djelovale. Lokalne su crkve bile središta njihova djelovanja, a svetac kojem je crkva bila posvećena njihov zaštitnik. Bratovštine su često nosile ime sveca kojem su iskazivale pobožnost. Također, iznimno je važna njihova uloga kao naručitelja, budući da su svojim financijskim sredstvima gradili i opremali mnoge crkve i oltare (Visintin, Di Paoli Paulovich, Cigui 2014, 17-19, 24; Benyovsky 1998, 137-140, 150; Štoković 1994, 50-52).

Bratovština svetog Kvirina, s natpisa s podnožja liturgijskog predmeta, spominje se u apostolskoj vizitaciji veronskog biskupa Agostina Valier iz 1580. godine (Joksimović 2023, 431, p. 158/ fol. 246v). Navodi se da na području Vodnjana, između ostalih, postoji i djeluje spomenuta bratovština, o kojoj doznajemo tek da nema statute, da ima prihod od oko 100 lira i da se sav prihod troši za potrebe crkve te za obradu maslinika. Djelovanje te bratovštine veže se uz ranije spomenutu crkvu sv. Kvirina (sl. 9)⁵.

Pretpostavka je da je taj liturgijski predmet, koji je naručila bratovština, izvorno bio namijenjen crkvi sv. Kvirina te da je kasnije prenesen u crkvu sv. Petra za potrebe obavljanja bogoslužja. Takve su radnje prijenosa liturgijskog posuđa iz jednog sakralnog objekta u drugi vjerojatno bile učestale, ali budući da nisu bile zapisivane,

were both faith-based and trade fraternities [guilds], the majority were of the religious type. They saw to the regular support and upkeep of their parish church, and of other sacral buildings in the territory in which they operated. Local churches were the hubs of their activity and they adopted the saint to whom the church was dedicated as their patron. The names of the fraternities often included the name of the saint that was the object of their piety. Their role in commissioning works is also of great significance as their finances were directed at the construction and furnishing of many churches and altars (Visintin, Di Paoli Paulovich, Cigui 2014, 17-19, 24; Benyovsky 1998, 137-140, 150; Štoković 1994, 50-52).

The St Quirinus fraternity referred to in the inscription on the base of the liturgical object is mentioned during the 1580 apostolic visitation of the Veronese bishop Agostino Valier (Joksimović 2023, 431, p. 158/ fol. 246v). Its records note that this fraternity, among others, is present and active in the Vodnjan area. We learn only that it had no statutes, that it had revenues of about 100 lire, and that it spent all of its revenues on the upkeep of the church and the cultivation of olive groves. The activities of this fraternity are associated with the above-mentioned St Quirinus church (Fig. 9).⁵

The supposition is that this liturgical object, commissioned by the fraternity, was originally intended for the St Quirinus church and that it was later transferred to the St Peter church for the requirements of the performance of the liturgy. These acts of transferring liturgical vessels from one sacral building to another were likely frequent, but as they were not recorded we cannot determine the course of their relocation (Jerman 2020, 65).

We find numerous analogies for this object in the available literature; this paper will discuss only a few. Minor differences are evident in the selection of motifs among the individual examples, although the decorative repertoire is largely repetitive: interwoven bands with volutes and stylised vegetal motifs between them (*alla moresca*), and series of bands without decoration or with *all'antica* patterns along the rim. We find similarities with a great number of chalices, such as an example from the Fažana parish Sts Cosmas and Damian church with a mark of the Venetian republic and of an unknown workshop (Mustać, Krnjak, Jakovljević 2014, 14, cat. 2). The same church is also home to another chalice from the fourth quarter of the 16th c. also fabricated in a Venetian workshop (Jerman 2020, 744, cat. 62). The highest degree of similarity in the shaping of the rim of

⁵ U župi sv. Blaža u Vodnjanu čuva se jedna knjiga ove bratovštine.

⁵ A book of this fraternity is kept at the St Blaise parish in Vodnjan.

nije moguće utvrditi tijekom njihova prenošenja (German 2020, 65).

U dostupnoj se literaturi pronalaze mnogobrojne analogije tom predmetu, a u radu se donose samo neke od njih. Manje razlike se očituju u odabiru motiva kod pojedinih primjera, iako se dekorativni repertoar pretežito ponavlja – prepleti traka s volutama te stiliziranim biljnim motivima između njih (*alla moresca*) te nanizane trake bez ukrasa ili s motivima *all'antica* po obodu. Sličnosti pronalazimo kod velikog broja kaleža, kao npr. kod primjerka iz fažanske župne crkve sv. Kuzme i Damjana koji na sebi ima i žig Mletačke Republike te nepoznate radionice (Mustać, Krnjak, Jakovljević 2014, 14, kat. 2). U istoj se crkvi čuva još jedan kalež iz posljednje četvrtine 16. stoljeća, također izrađen u venecijanskoj radionici (German 2020, 744, kat. 62). Najviše sličnosti u oblikovanju oboda podnožja te u izvedbi motiva na njegovom središnjem dijelu pokazuje s kaležom iz crkve sv. Lovre iz Semića (German 2020, 1009, kat. 327). On na sebi sadrži uz žig Mletačke Republike i žig radionice „Albero d’Oro“. Stilizirane ljiljane na središnjem polju podnožja ima samo kalež iz Lobarika (German 2020, 838, kat. 156), datiran u isti period kao prethodni, ali su oni izvedeni u medaljonima, za razliku od podnožja iz sv. Petra gdje su urezani u poljima između traka s volutama. Istoj skupini pripadaju primjerice i kaleži iz crkve sv. Roka u Krnici (German 2020, 785, 787, kat. 103, 105), crkve Pohođenja Blažene Djevice Marije u Pomeru (German 2020, 889, kat. 207), crkve sv. Lovre u Svetom Lovreču (German 2020, 1023, kat. 341), crkve sv. Nikole iz Barbana (German 2020, 683–685, kat. 1–3), crkve sv. Lucije u Skitači (German 2020, 1011, kat. 329), crkve sv. Martina u Taru (Ratković 2006, 47, kat. 63) te kalež iz Zbirke sakralne umjetnosti župe Tar (Ratković 2006, 59, kat. 89). Primjere nalazimo i izvan prostora Istre, u ostalim mjestima duž istočne obale Jadrana. Ovom prilikom navodimo kaleže iz crkve sv. Marije Magdalene u Portu na otoku Krku (German 2016, 140–142), sv. Franje Asiškog u Krku (German 2016, 140–141), sv. Klare u Splitu (Deša 1994, 15, 65, kat. 49) te iz sv. Tripuna iz Kotora (Tomić 2009, 207, kat. 33).

Podnožja sličnog oblikovanja i dekoracije nalazimo i kod ciborija, primjerice iz crkve sv. Kuzme i Damjana u Fažani (German 2020, 747, kat. 65), sv. Martina u Taru (Ratković 2006, 47, kat. 65), ali i izvan prostora Istre, kao npr. onaj iz crkve sv. Vlaha u Dubrovniku (Goja 2017, 284, 403). Također, podnožje iste dekorativne skupine pronalazimo i kod euharistijske spremnice iz crkve sv. Jurja u Brseču (German 2020, 730, kat. 48), kod koje spremnica potječe iz kasnijeg perioda i datira u 19. stoljeće,

the base and in the execution of the motifs at the central part is seen on a chalice from the St Lawrence church in Semić (German 2020, 1009, cat. 327). It bears marks both of the Venetian republic and of the Albero d’Oro workshop. Only a chalice from Lobarika (German 2020, 838, cat. 156), dated to the same period as the previously cited piece, has stylised lilies in the central field of the base, however, these are done in medallions, unlike the base from the St Peter site, where they are incised in the fields formed between the bands with volutes. From this same group are, for example, chalices from the St Roch church in Krnica (German 2020, 785, 787, cat. 103, 105), the Visitation of the Blessed Virgin Mary church in Pomer (German 2020, 889, cat. 207), the St Lawrence church in Sveti Lovreč (German 2020, 1023, cat. 341), the St Nicholas church in Barban (German 2020, 683–685, cat. 1–3), the St Lucy church in Skitača (German 2020, 1011, cat. 329), the St Martin church in Tar (Ratković 2006, 47, cat. 63), and a chalice from the sacral art collection of the parish of Tar (Ratković 2006, 59, cat. 89). We also find examples outside the Istrian peninsula in other places along the eastern shores of the Adriatic; notable examples include chalices from the St Mary Magdalene church in Porat on the island of Krk (German 2016, 140–142), the St Francis of Assisi church in Krk (German 2016, 140–141), the St Clare church in Split (Deša 1994, 15, 65, cat. 49), and the St Tryphon church in Kotor (Tomić 2009, 207, cat. 33).

We find bases of similar form and decorative scheme among ciboria, for example those from the Sts Cosmas and Damian church in Fažana (German 2020, 747, cat. 65), St Martin’s church in Tar (Ratković 2006, 47, cat. 65), including those outside the Istrian peninsula such as a specimen from the St Blaise church in Dubrovnik (Goja 2017, 284, 403). We also see a base of the same decorative group on a custodium from the St George church in Brseč (German 2020, 730, cat. 48); the custodium (pyx) is from a later period, dated to the 19th c., while the base may have been part of some other liturgical object. We also find this same decorative repertoire among reliquaries. A great number come to us from the St Blaise church in Vodnjan, a few of which we will mention here. The most similar examples are a reliquary of St Otto the Franciscan (Jelenić, Jurkić, Lentić 1984, 30; Inventar 1994a, cat. 45; German 2020, 1070, cat. 388), a reliquary of the column of the flagellation and of the garment of the Christ (Jelenić, Jurkić, Lentić 1984, 18, 28; Inventar 1994a, cat. 18; German 2020, 1072, cat. 390), a reliquary of St Simeon the Prophet (Jelenić, Jurkić, Lentić 1984, 19, 30), and a reliquary of St Jeremiah the Prophet (Jelenić, Jurkić, Lentić 1984, 31; Inventar 1994a, cat. 55). The inventories of the churches of the St Blaise parish in Vodnjan include the bases of

a podnožje je moglo biti dio nekog drugog liturgijskog predmeta. Isti dekorativni repertoar pronalazimo i kod relikvijara. Velik broj njih potječe iz crkve sv. Blaža u Vodnjanu, od kojih izdvajamo tek pojedine. Najsličniji su primjerci relikvijar svetog Otona franjevca (Jelenić, Jurkić, Lentić 1984, 30; Inventar 1994a, kat. 45; Jerman 2020, 1070, kat. 388), relikvijar svetog stupa bičevanja i odijela Kristova (Jelenić, Jurkić, Lentić 1984, 18, 28; Inventar 1994a, kat. 18; Jerman 2020, 1072, kat. 390), relikvijar sv. Šimuna proroka (Jelenić, Jurkić, Lentić 1984, 19, 30) te relikvijar sv. Jeremije proroka (Jelenić, Jurkić, Lentić 1984, 31; Inventar 1994a, kat. 55). Među inventarom područnih crkvi župe sv. Blaža u Vodnjanu nalaze se i podnožja četiriju svijećnjaka sa sličnim ukrasnim kompozicijama. Podnožja su vjerojatno ranije pripadala nekom drugom tipu liturgijskih predmeta (Inventar 1994b, kat. 4).

Važno je naglasiti da se podnožja pojedinih predmeta razlikuju u detaljima – u oblikovanju rubne profilacije i kombinaciji slaganja dekorativnih traka i onih bez ukrasa, ali i u izvedbi motiva u središnjim poljima. Tu se razlike očituju u gustoći prepleta te u odabiru biljnih motiva. Proizvodnja liturgijskih predmeta navedenog renesansnog dekorativnog koncepta s prepletom traka i biljnih motiva smješta se u period od posljednje četvrtine 16. stoljeća prema trećoj četvrtini 17. stoljeća i pripisuje se venecijanskim zlatarskim radionicama. Slične primjerke pronalazimo na prostoru Venecije, Veneta i duž istočne jadranske obale (Jerman 2020, 330, 333).

Predmet pronađen istraživanjima crkve sv. Petra kod Vodnjana fragment je liturgijskog predmeta nepoznate namjene. Budući da gornji dio predmeta nedostaje, možemo samo pretpostaviti o kojem se tipu radi. Na temelju pronađenih analogija najizglednije je da je podnožje pripadalo kaležu, sudeći po zastupljenosti sličnog dekorativnog rječnika na velikom broju poznatih primjera. Isto se tako ne isključuje mogućnost da je pripadalo ciboriju, relikvijaru ili pak pokaznici. U prilog tome da je riječ o kaležu ili ciboriju ide i činjenica da su se natpisi o donatorstvu ispisivali na manje vidljivim mjestima kod onih liturgijskih predmeta koji su bili namijenjeni za dijeljenje sakramenata (Jerman 2020, 65). Temeljem natpisa s donje strane može se zaključiti da je bratovština sv. Kvirina inicirala nabavu ovog liturgijskog predmeta, očigledno za obližnju crkvu sv. Kvirina. Predmet je izrađen u nepoznatoj venecijanskoj radionici između kraja 16. i prve polovice 17. stoljeća. Riječ je o zlatarskom radu jednostavnog oblikovanja s odlikama renesansnog stila, koji se može svrstati u kategoriju serijskih proizvoda.

four candlesticks with similar decorative compositions. The bases were likely previously part of some other types of liturgical objects (Inventar 1994b, cat. 4).

It should be stressed that the bases of the various objects are differentiated in their details: in the shaping of the edge mouldings, in the combination of decorated and undecorated bands, and in the execution of the motifs in the central fields. Here the differences are manifested in the density of the weave and in the choice of vegetal motifs. The production of liturgical objects with this Renaissance decorative scheme of woven bands and vegetal motifs is dated to the period of the fourth quarter of the 16th to the third quarter of the 17th c. and is attributed to Venetian goldsmiths. We find similar examples in Venice, the Veneto region, and along the eastern shores of the Adriatic (Jerman 2020, 330, 333).

The artefact recovered in the course of the archaeological investigation of the St Peter church site near Vodnjan is a fragment of a liturgical object of unknown purpose. As the upper part of the object is missing, its actual type is a matter of conjecture. Based on the identified analogies, and judging from the prevalence of a similar decorative vocabulary evident among a great number of known examples, it is most likely that the base was part of a chalice. Likewise, we cannot rule out that it may have been part of a ciborium, reliquary, or an ostensorium (monstrance). In support of the hypothesis that this was a chalice or ciborium is the fact that donative inscriptions were placed in less visible places on liturgical objects intended for the administration of the sacraments (Jerman 2020, 65). Based on the inscription on the underside we can infer that the St Quirinus fraternity initiated the procurement of this liturgical object, evidently for the nearby St Quirinus church. The object was fabricated in an unknown Venetian workshop at some point from the late 16th to the first half of the 17th c. It is the work of a goldsmith's shop, plain in form and exhibiting characteristics of the Renaissance style, and can be considered a product of serial manufacture.

IZVORI / SOURCES

Inventar zbirke sakralne umjetnosti župne crkve sv. Blaža - prizemlje (1). 1994a. Državna uprava za zaštitu kulturne i prirodne baštine Zagreb; Arheološki muzej Istre, Pula; Muzejsko-dokumentacijski centar, Zagreb. Dokumentacijski odjel Arheološkog muzeja Istre, Pula.

Inventar područnih crkvi u župi sv. Blaža u Vodnjanu (2). 1994b. Državna uprava za zaštitu kulturne i prirodne baštine Zagreb; Arheološki muzej Istre, Pula; Muzejsko-dokumentacijski centar, Zagreb. Dokumentacijski odjel Arheološkog muzeja Istre, Pula.

WEB IZVORI / INTERNET SOURCES

Archivio di Stato di Trieste, Catasto franceschino, Distretto di Dignano, Comune di Dignano d'Istria:

Mappe del Catasto franceschino, Distretto di Dignano, Comune di Dignano d'Istria - 164 b 20: Mappa catastale del Comune di Dignano d'Istria foglio XX, sezione XX (1820 - sec. XX inizi (primo decennio)), <raspoloživo na: <https://a4view.archiviodistatotrieste.it/patrimonio/d0e21e14-8359-4c66-87a6-441fd1a1ab8b/164-b-20-mappa-catastale-del-comune-di-dignano-distria-foglio-xx-sezione-xx-1820-sec-xx-inizi-primo-decennio> >, [19. 7. 2023.].

Elaborati del Catasto franceschino, Distretto di Dignano, Comune di Dignano d'Istria - 254.04: Dignano d'Istria 254.04 (1818 - 1822; 1839 (aggiornamenti)), <raspoloživo na: <https://a4view.archiviodistatotrieste.it/patrimonio/dcc1c9d6-2f9e-4e2b-9966-8aee44cb77a0/25404-dignano-distria-25404-1818-1822%3B-1839-aggiornamenti> >, [19. 7. 2023.].

LITERATURA / BIBLIOGRAPHY

BENYOVSKY, I. 1998. Bratovštine u srednjovjekovnim dalmatinskim gradovima. *Croatica Christiana periodica*, Vol. 22 No. 41, Zagreb. 137-160.

BERGER, R. 1993. *Mali liturgijski leksikon*. Kršćanska sadašnjost, Zagreb.

DEŠA, D. 1994. *Liturgijsko srebro grada Splita*. Naklada Nediljko Dominović - Naklada Buvina. Zagreb - Split.

GHIRALDO, C. 2004. Cenni sopra le chiese esistenti o crollate di Dignano. *Atti*, vol. XXXIV, Rovigno - Trieste. 607-678.

GNIRS, A. 1914. Grundrißformen istrischer Kirchen aus dem Mittelalter. *Jahrbuch des Kunsthistorischen Institutes*, 8, Wien. 51-62.

GOJA, B. 2017. Liturgijski predmeti. *Zborna crkva sv. Vlaha u Dubrovniku* (ur. Horvat-Levaj, K.). Studije i monografije Instituta za povijest umjetnosti, knjiga 48, 275-303. Dubrovnik - Zagreb.

GRAH, I. 1987. Izvještaji pulskih biskupa Svetoj Stolici (1592-1802). *Croatica Christiana periodica*, Vol. 11 No. 20, Zagreb. 26-68.

HORVAT, A., MATEJČIĆ, R., PRIJATELJ, K. 1982. *Barok u Hrvatskoj*. Sveučilišna naklada Liber, Zagreb.

JELENIĆ, M., JURKIĆ, V., LENTIĆ, I. 1984. *Zbirka sakralne umjetnosti župne crkve Sv. Blaža Vodnjan*. Pula.

JERMAN, M. 2016. O razvoju dekorativnog rječnika na mletačkim kaležima sačuvanima u samostanima franjevac trećoredaca na otoku Krku i Cresu. *Radovi - Zavod za hrvatsku povijest*, Vol. 48, Zagreb. 137-150.

JERMAN, M. 2020. *Liturgijski predmeti od plemenitih metala od 1400. do 1800. godine na području nekadašnje pulske biskupije*. Svezak I i II (katalog djela). Neobjavljena doktorska disertacija, Sveučilište u Zadru, Zadar.

- JOKSIMOVIĆ, M. 2023. *Visitatio apostolica dioecesis polensis episcopi Augustini Valerii a. d. MDLXXX / Apostolska vizitacija pulske biskupije biskupa Augustina Valiera 1580. godine / Visita apostolica alla diocesi di pola del vescovo Agostino Valier nell'anno 1580*. Povijesno–crkveni spomenici Istre, Apostolske vizitacije biskupa Augustina Valiera, Knj. 2. Pazin – Poreč – Pula.
- JURKOVIĆ, M. 2000. Crkva sv. Kvirina. *Hrvati i Karolinzi*, ur. Ante Milošević, sv. II. Split. 75–76.
- KUDIŠ BURIĆ, N., LABUS, N. 2003. *U kraljevskim stranama i pod Svetim Markom. Vizitacije u pulskoj biskupiji na austrijskom i mletačkom području godine 1658. i 1659. / Dalle parti imperiali e sotto San Marco. Visite arciducali fatte del anno 1658 et venete 1659*. Riječka nadbiskupija, Porečko–pulska biskupija, Adamić. Rijeka.
- MARUŠIĆ, B. 1987. Ricerche archeologiche nella basilica di S. Quirino presso Dignano. *Atti*, vol. XVII, Trieste – Rovigno. 39–81.
- MATIJAŠIĆ, R. 2005. Juršići. *Istarska enciklopedija*, Leksikografski zavod Miroslav Krleža, Zagreb. 361.
- MUSTAČ, S., KRNJAK, O., JAKOVLJEVIĆ, I. 2014. *Umjetničko blago fažanske crkve*. Katalog izložbe, Fažana.
- RATKOVIĆ, D. L. (ur.) 2006. *Tar / Frata / Vabriga. Kulturna baština*. Hereditas Histriae I. Zavičajni muzej Poreštine. Poreč.
- RISMONDO, D. 1937. *Dignano d'Istria nei ricordi: nel bimillenario di Augusto*. Dell'impero, Ravenna.
- ŠTOKOVIĆ, A. 1994. Bratovštine u središnjem dijelu Istre (Osvrt na sadržaj i strukturu arhivske građe). *Vjesnik Istarskog arhiva*, God. 2–3 (1992–1993), sv. 2–3, Pazin. 49–63.
- TOMIĆ, R. 2009. Umjetnost od XVI. do XX. stoljeća. *Zagovori svetom Tripunu. Blago Kotorske biskupije*. Zagreb. 166–285.
- UJČIĆ, Ž. 2010 *Sv. Petar kod Vodnjana - zaštitno arheološko istraživanje*. Dokumentacijski odjel Arheološkog muzeja Istre, ur. br.: 559/2010, od 30. travnja 2010. Pula.
- UJČIĆ, Ž. 2011a *Sv. Petar kod Vodnjana - kulturno dobro*. Dokumentacijski odjel Arheološkog muzeja Istre, ur. br.: 522-1/2011, od 11. svibnja 2011. Pula.
- UJČIĆ, Ž. 2011b *Vodnjan – crkva sv. Petra*. *Hrvatski arheološki godišnjak*, 7/2010. Zagreb. 446–448.
- VISINTIN, D., DI PAOLI PAULOVICH, D., CIGUI, R. 2014. *Le confraternite istriane. Una sintesi*. *Fonti e Studi per storia dell'Adriatico orientale*, Vol. III. Pirano.